

Лаговського не цікавлять – вони бездуховні істоти, і аж стає «паскудно на душі», коли думати про них. Однак та єдина все ж таки залишає свій глибокий слід. Як відомо, А. Кримський, протягом усього життя ніжно, таємно й безнадійно кохав талановиту письменницю [7, 329-330]. На його шістдесятирічному ювілеї в приміщенні теперішньої президії Академії наук України Павло Тичина прочитав присвячений Кримському вірш, де згадувалася «вічно мрійна Леся Українка», що розкрило цю таємницю. Це була «глибока, ідеальна меланхолічна любов, що не сміє навіть виявити себе, а мовчки вмирає» [1, 65]. Про таке ж кохання мріє і Лаговський. Однак жінка – «это извращенная форма существования мужчины», і Зоя прагне більшого ніж «тільки невинно розмовляти між собою, і нічого більше не слід робити: од палких та тісних обіймань їм треба попросту втікти». І справді, Лаговський впродовж твору знаходиться у постійному пошуку, живе в «карнавалі».

Тож чи не стверджують усі наведені факти про автобіографічність роману? Ні в якому разі. І скільки ми б не відшукували подібностей з життєписом, ми не можемо сказати, що цей твір автобіографічний, адже що каже сам А. Кримський про роман?

– « – Жодної «Передмови» не буде, - кажу я. – Навіщо ж вона? Та й кому?
 – А читачам...щоб не подумали, буцім ви свою біографію написали.
 – Що за дурниці ви плещете! – одмовив я. – Хто-хто, ви краще од всіх повинні відати, що в цьому романі про сироту жоднісінької події нема моєї автобіографічності. Та ви знаєте й тих людей, з яких більше-менше списано оцю повість.

– Так чи ж я знаю.. я, а не читачі! Читачі вважатимуть, що в повісті вашій фігурує університетський професор, який пише вірші та ще й по-татарськи говорити вміє. Побачите: подумують, що сей професор – то то ви сами!..» [6, 696].»

Пройшли роки, досліджено чимало праць Кримського щодо роману «Андрій Лаговський», а ми і надалі шукаємо у цьому романі біографію самого автора...

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабишкін О. Агатангел А. Кримський. Літературний портрет. — ІС, 1967. — С.94.
2. Веретельник Р. Жива людина Агатангел А. Кримський // Сучасність. — 2001. — № 6. — С. 113-115.
3. Веркалець М. М., А. Ю. А. Кримський у колі своїх сучасників. К., 1990, С.26-38
4. Гундорова Т. Проза А.Кримського і декадентство в українській літературі // Дивослово. — 1995. - № 1. - С.15-20
5. Ільєнко І. Хватальна евакуація. За слідчою справою А. Кримського // Літературна Україна – 1990. - № 43
6. А. Кримський А. Твори: В 5 т. Т. 2. – К., Наукова думка, - 1972.- 719 с.
7. А. Кримський А.Ю. 1928. Розвідки, статті та замітки. І-XXVІІІ. Київ.
8. Крымский А.Е. 1941. Автобиография академика Агатангела Ефимовича Крымского. Киев (рукопис).
9. Мокриця Марія Християнство Агатангела Кримського: психологічні та естетичні акценти. - Слово і час. - 2006. - N2. – С. 19-28.
10. Павличко Соломія. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 328с.
11. Українка Леся. Лист до А.Кримського від 3.11.1905 р. // Українка Леся. Твори: У 12 т. - ІС, 1975. — Т. 12. - С. 146-147.
12. Шкляр В. Агатангел і Марія: нечестиве кохання в блакитному інтер'єрі // Сучасність. — 2004. - № 4. - С. 49-58.
13. <http://lesiaukrainka.crimea.ua/agatangel.htm> С. О. Кочерга Агатангел Кримський і Леся Українка

Котик С.

Науковий керівник – доц. Бородица С.В.

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ПОВІСТІ «ОГНЕННЕ КОЛО» ІВАНА БАГРЯНОГО

Актуальність теми. Жодна книга Івана Багряного не викликала стільки суперечливих оцінок, як повість «Огненне коло». Як стверджував сам автор, цей твір – як четверта частина задуманої ним тетралогії «Буйний вітер» – мав за мету показати велику драму української патріотичної молоді в останню світову війну, на що вказує підзаголовок «Повість про трагедію під

Бродами». В основу повісті покладено неоднозначну історію дивізії СС «Галичина», тому, мабуть, це найбільш інтригуючий твір із усього літературного доробку Івана Багряного [2, 158], [3, 10-11].

«Багряний – людина, чиє життя і творчість – одне уперте й героїчне, велике ні: ні – русифікації, ні – цензурі, ні – безправ'ю, ні – нелюдності, і тисячі менших ні, пронесені й утверджені крізь тортури й фронти, крізь подвиг праці й працю подвигу» [61, 68] – так охарактеризував творчий доробок письменника Ю. Шерех.

Творчій діяльності І. Багряного в літературному дискурсі української та еміграційної літератури середини ХХ ст. присвячували розвідки і монографії М. Балаклицький, В. Гришко, М. Жулинський, І. Качуровський, А. Коваленко, Ю. Ковалів, Г. Костюк, С. Луцій, С. Павличко, С. Хамуляк, Ю. Шерех та інші, але дослідження його творчості є актуальним і сьогодні, особливо в контексті жанрової природи його великої прози, яка в Україні до 90-х років була невідомою.

Мета роботи – визначити жанрову своєрідність повісті «Огненне коло» І. Багряного у літературному дискурсі другої половини ХХ ст.

Мета дослідження передбачає вирішення таких завдань:

- з'ясувати місце творчості Івана Багряного у літературному дискурсі української діаспори 50-70-х рр. ХХ ст.;
- обґрунтувати жанрово-композиційну своєрідність повісті «Огненне коло»;
- дослідити персонажно-образну систему у творі.

Об'єктом дослідження є повість «Огненне коло» І. Багряного у контексті прози його доби.

Предмет дослідження – жанрова структура повісті «Огненне коло» в літературному дискурсі української еміграції 50-70-х років ХХ ст.

Повість «Огненне коло» (1953) побачила світ у Німеччині і має авторське жанрове визначення «Повість про трагедію під Бродами». І. Багряний змалював події, яких не бачив і особисто не пережив, на основі розповідей очевидців. У післямові він писав, що звернувся до Бродівської трагедії 1944 року тому, що в українській літературі ще немає творів на тему визвольної боротьби, а завдання митця – актуалізувати питання трагедії недержавного народу, сини якого змушені воювати проти себе під чужими прапорами.

За жанром «Огненне коло» – епічна повість з екстенсивним сюжетом, тобто сюжет у ній становить собою ланцюг подій, які послідовно розгортаються і об'єднані мотивом пошуку, випробувань героїв. Але події в такому жанровому різновиді повісті розвиваються напружено, динамічно, бо освітлюють дійсність й героїв панорамно й глибоко [5, 380].

В «Огненному колі» письменник виявив громадянську мужність і засвідчив воістину синівську любов до свого народу, зважившись уже тоді сказати перед усім світом про те, що сталося. Важливо, що і тут прозаїк не відступив від свого мистецького принципу – ламати усталені стереотипи, будити неспокій у читачів. *У повісті підносяться гуманістичні проблеми буття людини, її активності й готовності до добра як діяння, прославляються побратимство і дружба. За концепцією автора, любов до Вітчизни, мужність, почуття відповідальності – вирішальні якості людини. Цими рисами він наділив головних героїв – Романа й Петра, шлях яких до істини й прозріння складний. Пошук винуватців безневинних смертей «цвіту української нації», національної трагедії переходить у шукання сенсу історії, моральної й духовної величі людини, яка силою обставин потрапляє в «огненне коло» Другої світової війни. Автор засудив німецький фашизм і радянський тоталітаризм, захищав гуманізм, утвердивши відповідальність українця за свій народ і його державність, яку потрібно здобувати. Він майстерно змалював трагізм долі покоління 40-х, бійців дивізії СС «Галичина», їх ілюзії і прозріння, які даються неймовірно важкою ціною. Як зазначає Ю. Мариненко, зв'язок між боями під Крутами і Бродами очевидний: солдатами дивізії СС «Галичина» стало покоління молоді, виховане на прикладі самопожертви героїв Крут. Вони, власне, й пішли в дивізію, щоб не повторилася трагедія минулого [3, 11].*

Підзаголовок повісті «Огненне коло», жодним чином не вказує на вузькість діапазону порушених у ній проблем, а навпаки, виходить далеко за межі цієї конкретної події й пов'язаних із нею сучасних тлумачень.

Повість є своєрідною стереокартиною, де невтаємничений бачить лише досить динамічне зображення батальних сцен, зате за ними спостерігаємо те, що значно важливіше від усього зовнішнього. Маємо твір про причини невдач і фатальних прорахунків в українському державотворенні та державомисленні. Більше того, «Огненне коло» є прикладом сумлінного відтворення картин війни як всеукраїнської, а отже, і вселюдської катастрофи [4, 5].

I. Багряний – майстер напруженого сюжету, драматичних колізій, які становлять частину історичних процесів і зорієнтовані у майбутнє, на що вказує фінал твору. Зокрема, характерними для творчої манери письменника є абстрагування від реальних подій, акцент на уявних переживаннях героїв. Він широко застосував прийом гіперболізації тих подій, що мали місце напередодні й під час битви під Бродами. Проте, керуючись головним лейтмотивом твору – антивоєнною спрямованістю й прагненням показати перш за все трагізм тих днів, I. Багряний не завжди послідовно характеризував як стан і моральні настрої дивізійників, так і саму дивізію [2, 158].

Письменник занурився в напружені описи боїв, смертей, психологічних станів вояків дивізії, настроїв цивільних людей із тим, щоб якнайправдивіше передати трагізм подій, нищення української юні. Таким естетично важливим є опис Петрового сну після першого бомбардування ворожої авіації. У сні-пересторозі, як в античній трагедії, автор підсилює передчуття фатуму, чогось жахливого й неминучого [5, 380].

Характерним для прозописьма Івана Багряного є те, що майже усі свої твори він писав на основі реальних фактів і подій. В «Огненному колі» автор використав документальні свідчення і спогади очевидців та учасників трагедії, щоб максимально наблизитися до історичної правди. Естетика документалізму спонукає до роздумів про межі між реальністю та її художнім відтворенням. Маємо змогу бачити майже апокаліптичні, витримані у реалістичному, часом у сюрреалістичному стилі експресивні картини бою: «Світ не сприймається в реальній цілості. Бо його немає в реальній цілості. Він розщеплений, розмонтований. Він розламаний на скалки, роздертий на шмаття. Небо поколоте, як побите люстро. Все побите і все двиготить. Рух. Дим. Мряка судного дня. Хаос Содом і Гоморри. Але ж, Боже!! Пощо ж на них Содом і Гоморра?!

Світ нагадує збомблений музей, бачений якимось. З хаосу уламків, з диму й кіптяви вихоплюються то там, то там окремі уцілілі образки, окремі шкіци, – химерна мозаїка румовища, мозаїка руйнованого світу...» [1, 82-85].

На сторінках повісті Іван Багряний силою свого таланту документальні кадри трансформував у високохудожнє мистецьке полотно, яке породжує у читача відчуття жаху, приреченості, зрештою невідвортної смерті. У творі присутні екзистенціальні мотиви, але у власне багрянівській інтерпретації – з вірою у людину.

У час найбільших своїх потрясінь у житті Петро й Роман – головні герої повісті – несподівано на короткий час стають провидцями. Автор підкреслює, що Петро промовляє слово біля великої братської могили так, наче в неї з примхи всесильного фатуму мусять лягти вони всі, без винятку: «Майбутні історики німецькі напишуть, що тут до останку, до загину стояли німецькі солдати, але то не буде правда. Доказом цього є оця братська могила, одна з незчисленних, що були й що ще будуть тут по нас. ...Тут лежатимуть кості як доказ, що до останку, до загину тут стояли Ми. ...Ми боротьбу програємо, але наші кості в цій землі довго нагадуватимуть нащадкам, що ми боролись. Це Ми боролись! Це НАШІ кості, друзі мої!

...Так, ми божеволіли від жаху й кричали тваринячими голосами, розчавлювані танками, живцем печені «катюшами», дірявлені на решета ворожими автоматами та кулеметами й кромсані сталевим череп'ям гарматнів, але наш крик, наш переляк простить нам оця наша земля. Ми не були героями. Усі «герої» були деінде й лишилися живими. Ні, ми були простими юнаками, які ніколи в своєму житті нікого не вбивали і не вміли вбивати, але які любили свою землю палкою любов'ю й ради неї стекли власною кров'ю в жорстокій нерівній боротьбі.

Нас вибито. Нас вимордувано. Нас витолочено, це так. Але нас не переможено. Минуть десятиліття, і ми воскреснемо в народній пам'яті...» [1, 68-69].

Як бачимо, в «Огненному колі» на тлі загальної трагедії фінальної фази війни подано трагічну розв'язку складних людських доль героїв – Ати й Петра – в їх фатальній зустрічі на полі бою під Бродами, яка є сюжетним фіналом твору. Вони з часу свого народження приречені на боротьбу за життя, яке чомусь саме для них є складним, заплутаним й важким. Головні герої

приречені до «вибору» життєвого шляху, але, не маючи вибору, вони його проходять відважно, залишаючись вірними моральним принципам. Саме у цьому, на нашу думку, полягає трагізм їхніх доль.

Повість «Огненне коло» І. Багряного засвідчила майстерність письменника як майстра прозового жанру, де художня реальність перебуває поза будь-якими міфами, а глибокий психологізм підкреслює трагедійність і психологізм твору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багрянний І. Огненне коло / І. Багрянний. – К.: Варта, 1992. – 124 с.
2. Боляновський А. Співвідношення історичного й літературного тла в повісті І. Багряного «Огненне коло» / А. Боляновський // Молода нація. Вип.4. – К.: Смолоскип, 1996. – С. 158-159.
3. Мариненко Ю. «Воєнна» проза Івана Багряного: «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло» / Ю. Мариненко // Дивослово. – 2001. – № 12. – С. 9-12.
4. Слоньовська О. Анатомія національної української ідеї в «Огненному колі» Івана Багряного: міфічний аспект внутрішнього і зовнішнього ворога нації / О. Слоньовська // Дивослово. – 2004. – № 1. – С. 5-13.
5. Ткачук М.П. Художній нарратив прозових текстів І. Багряного / М.П. Ткачук // Наративні моделі українського письменства. – Тернопіль, 2007. – С. 380-381.
6. Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя // Шерех Ю. Третя сторожа. – К.: Дніпро, 1993. – 590 с.

Мацейко І.

Науковий керівник – доц. Боднар В. Т.

ПРОБЛЕМАТИКА І ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМЕДІЇ ДЖ. Б. ШОУ «ПІГМАЛІОН», ЙОГО «ФІЛОЛОГІЧНИЙ КОНФЛІКТ» І СОЦІАЛЬНО- ВИХОВНА СПРЯМОВАНІСТЬ

Джордж Бернард Шоу - видатний англійський драматург, теоретик «раціонального» театру кінця ХІХ - початку ХХ століття, лауреат Нобелівської премії (1925 р.), майстер парадоксу. Він був відомим гумористом, однією із найяскравіших фігур серед англійців наприкінці ХІХ століття. «Бернард Шоу - один із найблискучіших талантів сміху в історії людського мистецтва», - зазначав А. В. Луначарський [3, 348]. Дослідник творчості драматурга писав так: «Зрозуміти Бернарда Шоу - це означає, багато в чому зрозуміти ХХ століття» [3, 349].

Бернард знайшов себе як літератор в жанрі драми. У драматургію його привів випадок. Одного разу відомий англійський критик А. Арчег зустрів у бібліотеці Британського музею дивного юнака, який одночасно вивчав дві вагомні праці, читаючи їх по черзі. Розговорилися. Дійшли думки, що в Англії мало хороших п'єс, і Шоу взявся «виправляти ситуацію». Саме драматургія визначила головний напрям його літературної діяльності [5, 498].

Бернард Шоу є творцем сучасної англійської соціальної драми. Продовжуючи кращі традиції англійської драматургії і ввібравши досвід найбільших майстрів сучасного йому театру - Ібсена і Чехова, - творчість Шоу відкриває нову сторінку в драматургії ХХ століття.

Майстер сатири, Шоу обирає сміх основною зброєю своєї боротьби з соціальною несправедливістю. «Мій спосіб жартувати полягає в тому, щоб говорити правду», - ці слова Бернарда Шоу допомагають зрозуміти своєрідність його викривального сміху.

Серед найвідоміших творів Бернарда Шоу - п'єса «Пігмаліон», яку автор назвав «романом у п'яти актах», що вказує на глибоке взаємопроникнення роману і драми [5, 525]. У основу твору покладено античний міф про скульптора Пігмаліона, який вирізьбив із мармуру Галатею і закохався в неї. Він вимолив у богів, щоб ті оживили статую. Взнявши за основу цей міф, Бернард Шоу подає свій оригінальний, парадоксальний варіант цієї історії. Назва «Пігмаліон» нагадує про те, що Еліза Дулітл була створена Альфредом Хігінсом таким же чином, як Галатея Пігмаліоном. У п'єсі Пігмаліон начебто відходить на другий план. Пігмаліон – це вже не окремих герой, а тема художнього твору. Пігмаліон як творець людини є узагальнюючим образом суспільства. Саме суспільство стає справжнім Пігмаліоном для кожного з нас. Людина створюється Людиною - такий урок цієї драми.

Тема твору - духовне пробудження людини за допомогою мистецтва слова, творчості.